

Бондаренко Лариса

викладач англійської мови

агротехнічного коледжу

Уманського Національного

університету садівництва

АКМЕОЛОГІЯ ТА АКСІОЛОГІЯ – НОВІ АКЦЕНТИ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

У статті розглядається походження та суть педагогічного аспекту понять «акмеологія» та «аксіологія», проблеми та тенденції інтеграції практично-орієнтованих акме-програм і технологій в освітньому просторі України. Наголошується на необхідності поглиблення знань та актуалізації уваги педагогів-практиків щодо акмеологічної та аксіологічної парадигми освітнього процесу, створенні освітнім закладом акме-середовища, що забезпечувало б високу мотиваційну включеність учня, студента в певний вид позитивної діяльності, захопленість нею як необхідною умовою досягнення нової якості освіти та виховання нового покоління громадян України XXI століття.

Ключові слова: акмеологія, аксіологія, інноваційний освітній простір, інтрогенна активність, акме-технології.

Статья рассматривает происхождение и сущность понятий «акмеология» и «аксиология» в их педагогическом значении, проблемы и тенденции интеграции акме-технологий и программ в образовательном пространстве Украины. Внимание акцентируется на необходимости углубления знаний и актуализации внимания педагогов-практиков к акмеологической и аксиологической парадигме образовательного процесса, формировании учебным заведением акме-среды, что обеспечивало бы высокую мотивационную включенность ученика, студента в определенный вид положительной деятельности, увлеченность ею как необходимым условием достижения нового качества образования и воспитания нового поколения граждан Украины XXI столетия.

Ключевые слова: акмеология, аксиология, инновационное образовательное пространство, интрогенная активность, акме-технологии.

The article examines origin and essence of the conceptions «acmeology» and «axiology», touches problems and tendencies in the process of integration acme-technologies and programmes in Ukraine's educational space. It is stressed on the necessity of extending practical teachers' knowledge and actualization their attention in terms of acmeological and axiological paradigm of educational process, creating acme-environment in educational establishments which would secure profound motivated engaging the student into certain constructive activity and disposition to it as the necessary conditions for achieving new quality of education and upbringing new generation of Ukraine's citizens of the XXI century.

Key words: acmeology, axiology, innovative educational space, introgenic activity, acme-technologies.

«Акмеологія» та «аксіологія» – психолого-педагогічні та філософські поняття, наукова розробка яких в першій декаді третього тисячоліття сягнула колосальної інтенсивності. Питанням педагогічної акмеології та аксіології присвячені сотні наукових досліджень, створені підручники та посібники з акмеології для вищих навчальних закладів. Достатньо відзначити, що лише інтернет-ресурси пошукової системи Google пропонують 36 300 посилань на термін «акмеологія» та 44 000 – аксіологія (дисертації, освітні документи, програми, посібники, публікації, коментарі). Це засвідчує той факт, що сьогодні активно формуються методологічні принципи, концептуальні підходи та дослідницькі стратегії, розробляються практико-орієнтовані акмеологічні та аксіологічні технології, що покликані вбудувати їх в систему сучасних наук і забезпечити впровадження виокреслених знань в соціальну практику. Акме перекладається з грецької як «вершина», «пора розквіту», тож акмеологія розглядає можливості досягнення людиною її власних вершин творчого і особистісного розвитку. Термін «акмеологія» ввів у 1928 році М. Рибников для позначення науки про розвиток дорослих людей. З часом вікові категорії акмеології розширилися – акмеологічний підхід у розвитку особистості розглядається у вищих навчальних закладах, школах, в дошкільних закладах.

Аксіологія (від [грец.](#) – [цінність](#)) – [наука](#) про цінності, вчення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їхній зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини; розділ [філософії](#). Зокрема, наука про [цінності освіти](#), у яких представлена система значень, принципів, норм, канонів, [ідеалів](#), які регулюють взаємодію в освітній сфері і формують компонент відносин у структурі [особистості](#). Аксіологія виховання – орієнтація на цінності, що сприяють задоволенню

потреб людини та відповідають особистим запитам і нормам у певній історичній та життєвій ситуації.

Під аксіологічним вихованням сьогодні передусім розуміють формування гуманістичних якостей особистості.

І акмеологія і аксіологія – нові напрямки в науці, що перебувають на стадії активного становлення. Символічно, що поява цих термінів належить до періоду бурхливого інтелектуального і соціального пошуку 1920-х років, коли виникли такі галузі науково-практичних знань, як евриологія (П. Енгельмейер), ергонологія (В. Мясищев), рефлексологія (В. Бехтерев) і в тому числі акмеологія (Н. Рибников). На початку ХХІ століття дається філософське обґрунтування предмета. В.П. Бранський, В.В. Ільїн, С.Д. Пожарський застосовують інтегративний підхід і визначають взаємозв'язок акмеології з культурологією, антропологією, етноакмеологією [1, 3]. На сьогоднішньому етапі акмеологія – фундаментальна наука про людину, про досягнення нею вищих результатів, про закономірності самоудосконалення, самокорекції, самоорганізації, про способи організації такого освітнього середовища та застосування таких засобів, що сприяли б створенню у кожного індивіда свого акме, навіть усупереч негативним чинникам. При цьому виникають наступні проблемні питання:

1. Які життєві обставини та умови на кожній віковій сходинці необхідні і достатні для того, щоб розвиток дитини, підлітка, юнака виводив його на вершини, характерні для кожного віку?

2. В яку оптимальну виховну систему та освітнє середовище повинна бути включена підростаюча людина, щоб перехід від однієї вікової кульмінації до іншої неодмінно відбувся?

3. Як знайти шляхи компенсації можливого, але не досягнутого оптимального рівня розвитку дитини, підлітка, юнака за рахунок підключення особливих педагогічних впливів та ініціювання власної активності молоді людини.

Ступінь негативних наслідків впливу несприятливих обставин (в тому числі і освітнього середовища) на наступний цілісний розвиток може бути більш або менш глибоким. Під впливом несприятливих обставин в учня можуть сформувався псевдоцінності, в результаті чого виникають антисуспільні потреби і негативні соціально-психологічні характеристики особи (відсутність поваги до інших людей, відношення до них як до об'єктів маніпулювання, неввіра у власні сили, невміння протистояти труднощам, намагання уникати ситуацій, в яких можлива невдача та ін.). Не досягне він вершини, зрілості, і як суб'єкт діяльності, як професіонал, якщо не виявиться під ногами в шкільні і студентські роки ґрунт, що забезпечив би високу мотиваційну включеність в певний вид діяльності, захопленість нею. Без відповідної мотивації не будуть в максимальній мірі розвиватися здібності та особистісний потенціал, що дають людині можливість здійснити свій внесок у загальнолюдську культуру.

На думку Т. Гуменної «необхідною умовою для досягнення акме в освітній діяльності та в професійній галузі є цілеспрямований розвиток такої якості як інтрогенна активність, коли людина не звикає бездумно

дотримуватися формули «роби, як я», яку часто вкорінюють в її свідомість авторитетні для неї люди, а за рахунок постійної активної роботи свого внутрішнього світу прагне до самостійно виношених, а іноді й вистражданих рішень і дій.

Прагнення до досягнення успіху як значима особистісна якість повинна бути сформована в освітній діяльності для того, щоб вона була яскраво окресленою в наступній професійній діяльності» [2, 15].

Акмеологічне моделювання визначає порядок і правила інтеграції потенціалу освітнього процесу з індивідуальною активністю особи учня.

Чим пояснюється зростання уваги до акмеологічного та аксіологічного компонентів освітнього процесу? Чи є вони інтегрованими складовими інноваційності в сьогоdnішньому освітньому просторі України?

Відповіді на ці питання, на нашу думку, неоднозначні.

Якщо поглянути на послуговування цими поняттями в щоденній робочій практиці освітянської громадськості, то мусимо зробити висновок, що це явище досить рідкісне, за виключенням освітніх закладів, в яких апробується модель акмеологічної школи. До того ж, такі освітні заклади знаходяться, як правило, у великих містах (Київ, Харків, Черкаси). Працюючи за програмою акмеологічної школи, вони користуються підтримкою і супроводом науковців та кафедр педагогіки університетів. В таких школах розроблені і впроваджуються комплексні плани створення і функціонування акмеологічного середовища, що включає освітній заклад, сім'ю і громадськість.

Зростаюча увага до цих компонентів освіти обумовлена потребами сучасного суспільного розвитку, гуманізації і гуманітаризації суспільства і освітнього процесу з одного боку і очевидними суперечностями між підвищеними вимогами до духовної культури сьогоdnішнього громадянина (аксіологічний аспект) і не завжди достатнім рівнем ерудиції, професіоналізму, загальнокультурної підготовки (акмеологічна парадигма).

У своїй щоденній практиці ми звично користуємося близькими за значенням поняттями «всебічний розвиток особи» та «духовний розвиток», «особистісно орієнтований підхід» тощо. Однак ці поняття хоч і є близькими за значенням, проте не є абсолютно тотожними. Якщо «всебічний розвиток особи» є категорією переважно соціально-педагогічною, то в понятті «акмеологія» акумульовані психологічна, педагогічна, політична і філософська складові.

У період переоцінки цінностей у суспільстві, зміни їхньої ієрархічної системи актуалізується проблема нового педагогічного мислення і такого конструювання навчально-виховного процесу в школі, який відповідав би запитам суспільства і самореалізації особистості.

Розглядаючи природу педагогічних інновацій, **Г.І. Богославець** робить висновок: «Інноваційні процеси в системі освіти є не просто впровадженням нового. Вони реалізуються як цілеспрямовані зміни цілей, умов, змісту, засобів, методів, форм діяльності, яким властиві: новизна, високий потенціал підвищення ефективності діяльності, здатність забезпечити довготривалий корисний ефект, узгодженість з іншими нововведеннями. Інноваційна освітня

діяльність – це надзвичайно складний, але важливий і потрібний процес. Він потребує розуміння, підтримки науково-методичного, державницького підходу на всіх рівнях управління» [3, 7].

Центральною постаттю оновлення школи виступає учитель, його професіоналізм та ціннісні орієнтації. У цьому зв'язку виникає необхідність поглиблення знань широкого загалу учительства не лише з актуальних проблем школи і педагогіки, але й акмеології як науки про досягнення вершин розвитку особи та аксіології як науки про цінності, формування в учнів загальногуманістичних і загальнонаціональних цінностей.

І.П. Підласий, доктор педагогічних наук, Міжнародний експерт з питань освіти у публікації «Основи нової духовності» зазначає: «Сьогодні ми чітко бачимо: основи колишньої духовності зруйновані. Криза духовності наростає й незабаром вона зживе себе... Як знайти нову духовність? Шляхом пізнання Істини, поступовим освоєнням все нових і більш високих елементів Знання. Поступово цей шлях поведе людину в храм Істини й у нього більше не залишиться сумнівів. Це може відбутися незабаром, може розтягтися на століття, а може не відбутися ніколи. Все залежить від того, як поведуться уряди, суспільства, люди, створені ними системи виховання. Розвиток подій на Землі підштовхує людину до нових дій... На наших очах створюються видимі обриси майбутнього світу, в якому будуть жити нові покоління людей, що опираються на нові духовні цінності і орієнтири... Процес глобалізації, що почався – неминучість, продиктована всією попередньою історією. На етапі глобалізації буде йти безкомпромісна боротьба між переважно поки що первісним і тим, що тільки зароджується духовним (ноосферним) мисленням. Процес глобалізації буде супроводжуватися загибеллю «людей дна», тому виховання нового покоління землян повинне стати пріоритетним для всіх, хто хоче жити... Знаходження нової духовності змусить людей зробити тверду ревізію накопичених наукою знань. Що ж це за наука, що допускає різне тлумачення Істини? Істина одна, все інше – омана... На етапі, що почався, переосмислення традиційних концепцій Істини, реальності, простору й часу, людської природи й моралі породжують сумніви, що приводять багатьох до зневіри й розчарування. Але люди вже починають відчувати, що стереотипи віри необхідно докорінно змінювати» [4, 21].

В Україні тему педагогічної акмеології активно опрацьовує член-кореспондент Міжнародної академії акмеологічних наук, віце-президент Української академії акмеологічних наук Галина Данилова. Зокрема, вона розробила модель акмеологічної школи. За цією моделлю, найважливішою фігурою в школі є директор – керівник навчального закладу, який насамперед є зразком для учнів та викладачів. Він разом з учителями, які також є акмеологами (тобто професійно, особистісно та духовно зрілі), створює в школі для дитини акмеологічне середовище (використовуючи акметехнології, наприклад, активні форми роботи на уроці) [5, 44].

За новою науковою концепцією, дитина в школі не просто навчається, а отримує цілісний розвиток, що включає творчість, здоров'я, духовність, моральність, формування зрілості. Найважливіше, – на думку методолога-акмеолога Лідії Зозулі з Києва, – допомогти вихованцю самовизначитися щодо

власного розвитку. Тоді стає бажаним кінцевий результат навчання, сам процес набуває якості необхідного інструмента для досягнення своєї мрії, своєї життєвої вершини. Практично цьому сприяють інтерактивні форми навчання – тренінги, мозкові штурми, комунікаційні взаємодії, ігри, моделювання.

Завдання вчителя – не інформувати, а ставити проблему, спільно шукати шляхи її вирішення, щоб у майбутньому учень зміг зробити це самостійно. За таких умов мають змінитися і форми уроку, наприклад, інтерактивні розвиваючі ігри, стиль навчання і виховання (демократичний), відкритість і співпраця учня з учителем. Нарешті, не менш важливою частиною шкільного життя є самі вчителі. Тільки особистість може виховати особистість, впевнені педагоги. На Всеукраїнському форумі акмеологічних загальноосвітніх навчальних закладів «Акмеологія – наука XXI століття: теоретично-практичний аспект» та на двох міжнародних конференціях, присвячених акмеології, що проходили в столиці, однією з тез форуму наголошувалося, що школа має насамперед навчити вчитися. У такому ракурсі вчитель перестає бути ретранслятором знань, розвиваючи такі здібності учня, як самоорганізація, критичне дослідження, ініціативність.

Отже:

- Акмеологія освіти – спрямованість суспільства, освітніх органів, педагогічної громадськості на створення умов та досягнення вершин розвитку всіх учасників освітнього процесу – це політико-педагогічна складова цього поняття.

- Акмеологія особи – досягнення власного «Акме» – вершини духовного, інтелектуального, фізичного розвитку, нової якості життя – психологічна та філософська складова.

- Аксиологія – складові формування і розвитку гуманістичних якостей особистості, зокрема, тих, що визначають змістовий аспект спрямованості особи (доброзичливість, чуйність, доброта та інші); різні форми вираження орієнтацій (благородство, толерантність, тактовність, делікатність та інші); ставлення до себе (самоповага, аутосимпатія); до світу (непрагматичний вектор спрямування, позитивна емоційна оцінка); до інших людей (повага до гідності, визнання права на життя і щастя кожної особистості).

У Росії за цією тематикою працюють 40 кафедр, з'являються послідовники в Білорусі, Прибалтиці, Казахстані.

В Україні створена достатньо структурована акмеологічна наукова школа. У 2007 році заснована Українська Академія Акмеологічних Наук. Місцеві наукові осередки та відділення УААН функціонують майже в усіх обласних центрах та в ряді більших і менших міст України. Українська Академія Акмеологічних Наук та Київський Університет імені Бориса Грінченка запровадили з січня 2010 р. видання наукового журналу «Акмеологія в Україні: теорія і практика». Керівник Черкаського наукового осередка УААН професор Черкаського Національного університету імені Богдана Хмельницького, член-кореспондент Міжнародної академії акмеологічних наук Архипова Світлана Петрівна. Введення понять

«акмеологія», «аксіологія» – освіти, виховання особи тощо, дає чіткі орієнтири і цілепокладання на пріоритети і новітні суспільні виклики в освітній галузі – орієнтацію на особистість, гуманістичні цінності, освіту протягом усього життя. Такі тези все частіше лунають і в освітньому просторі, і в документах ЮНЕСКО. Застосування акмеологічних програм та технологій в навчальних закладах різного типу доводить свій беззаперечний вплив на досягнення нової вищої якості освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ильин В.В., Пожарский С.Д. Философия и акмеология / В.В. Ильин, С.Д. Пожарский. – Спб. : Политехника, 2003. – 134 с.
2. Гуменна Т.Я. Акмеологічне моделювання освітнього середовища / Т.Я. Гуменна // Вісник наукової школи педагогів «Акме». – Ульяновск : Ул. ГТУ. – Випуск 2. – 2009. – 85 с.
3. Богославец Г.А. Інноваційна діяльність – крок до поліпшення якості освіти. / Г.А. Богославец // Педагогічний вісник. – 2009. – № 4. – С. 6–8.
4. Підласий І.П. Основи нової духовності / І.П. Підласий // Педагогічний вісник. – Черкаси, 2009. – № 4. – С. 21–22.
5. Данилова Г. Шкільна акмеологія: сутність та шляхи впровадження / Галина Данилова. – К., 2007. – 125 с.
6. Максимова В.Н. Введение в акмеологию школьного образования / В.Н. Максимова. – М.; СПб. : ЛОИРО, 2002. – 156 с.

Електронні ресурси

7. Петрухін В. Акмеологія та підвищення якості освіти [Електронний ресурс] / В. Петрухін // <http://osvita.ua/school/technol/5405>